

Preek gehouden op 29 juni 2025
in de Westerkerk Amsterdam
Lucas 9: 51-62 en 1 Koningen 19: 19-21
door ds. Riekje van Osnabrugge

Omkijken, dat doet haast ieder mens. Zeker wie ouder wordt. Neem bv. Mikhail, 75 jaar. Dit zijn de sleutels van zijn huis in Oekraïne, dat hij verliet uit angst voor bommen uit de hemel. Ze zaten nog steeds in zijn jaszak en hij koestert ze. Mikhail kijkt vaak terug, zijn herinneringen houden hem op de been. Hij ziet amper zin om Nederlands te gaan leren, want ooit... Een veel jongere Oekraïense, moeder van een dochter van 8, heeft juist enorm veel spijt dat ze niet vanaf dag 1 onze taal is gaan leren. Haar dochter spreekt na drie jaar haast vloeiend Nederlands, zijzelf heeft pas onlangs resoluut de knop omgezet: *ik kijk niet meer terug, ik ga taallessen nemen. Nu gaat het om de toekomst van mijn dochter.* Voor veel ontheemde Oekraïners maar wellicht voor veel meer mensen is het dilemma: kijk ik nog om naar wat was of richt ik mijn blik vooruit?

Er is iets met dat o, zo menselijke omkijken... denk ook maar aan dat klassieke verhaal over Orpheus die zijn overleden geliefde Euridice tegen alle wetten in mag terughalen uit de onderwereld. Ondanks het verbod van Hades, kijkt hij op het laatst toch om, bang als hij is dat Euridice hem niet zal volgen. Zijn geliefde sterft dan definitief. Of neem dat Bijbelse verhaal over de (naamloze) vrouw van Lot die met man en dochters Sodom moest verlaten, maar ook niet mocht omkijken. God liet zwavel en vuur uit de hemel regenen op Sodom en Gomorra. En toen keek ze toch om. Uit weemoed naar haar oude leven? Mededogen met wie achterbleven? Lots vrouw veranderde in een zoutpilaar. Wie omkijkt, verliest, die heeft geen leven meer.

En dan Lucas. Ook bij hem klinkt vanmorgen dat *niet omkijken*... "Niemand die de hand aan de ploeg slaat en omkijkt, is geschikt voor het Koninkrijk van God." (Jezus' criterium kennelijk voor wie hem wel of niet kan volgen.). En Lucas spreekt verrassend genoeg óók over vuur uit de hemel, over straf.. Welk verband legt Lucas tussen die twee?

Eerst iets over Lucas zelf: hij schrijft zijn evangelie voor Joodse en niet-Joodse jonge christenen. Ik krijg de indruk dat hij wil benadrukken dat de oude geschriften, de Joodse TeNaCH, absoluut onmisbaar zijn om iets van Jezus' bevrijdende weg te snappen. Zoals in de Joodse traditie God op weg is met Zijn volk, trekt Jezus die OT-ische lijn van 'de weg des Heren bewandelen' richting Gods Koninkrijk vernieuwend door, maakt hem wijder, over de grenzen van het joodse volk heen. En nodigt zo ook ons, uit de heidense volken, uit hem daarin te volgen.

Jezus is vastberaden op weg naar Jeruzalem, waar hij weet wat hem te wachten staat. Zijn leerlingen volgen hem. Jezus kiest voor een route dwars door het gebied van de Samaritanen (in het noorden van de huidige Palestijnse Westelijke Jordaanoever). Samaritaanse dorpelingen weigeren hen als Joodse pelgrims gastvrijheid en dat was geen verrassing. Volgens joden waren Samaritanen als bevolkingsgroep al sinds eeuwen etnisch en

theologisch niet zuiver genoeg. Dat ging terug op de tijd van de Assyriërs in de 8e eeuw voor Chr. Die hadden het Noordelijke Tienstammenrijk veroverd, een deel van de Israëliische inwoners daar gedeporteerd en hen vervangen door groepen mensen van elders. Achtergebleven Israëliërs zouden zich met die nieuwkomers hebben vermengd. Samaritanen zouden dan hun afstammelingen zijn. De tempel in Jeruzalem was in Jezus' tijd voor Samaritanen nog steeds verboden gebied. Joodse pelgrims beledigden vaak de voor Samaritanen heilige berg Gerizim. En andersom werden Jeruzalem-pelgrims bij hun doortocht tegengewerkt. Religie als vehikel om anderen buiten te sluiten en te diskwalificeren-als-mens blijkt van alle tijden. Wie de meeste macht of wereldsteun heeft, kan kennelijk de ander voortdurend vernederen en ontmenselijken.

Jezus' leerlingen Jakobus en Johannes zijn gekrenkt door die weigering van gastvrijheid en slaan direct spierballentaal uit, "Wraak! Straf!" Hoe herkenbaar actueel. "Jezus, zullen we vuur uit de hemel afroepen dat hen zal verteren?!" Hun idee lijkt heel Bijbels. In het boek Koningen staat namelijk beschreven hoe de Godsmen Elia ooit met succes eenzelfde roep om dodelijk hemels vuur deed, waardoor 100 koninklijke soldaten uit Samaria, de hoofdstad van het toenmalige Tienstammenrijk, letterlijk stante pede werden verkoold. Een machtssignaal van een gekrenkte Elia naar de slechte koning van Israël, omdat die vorst in zijn Samaritaanse paleis te weinig respect toonde jegens hem, godsmen Elia en jegens God.

Wellicht voelden die Jakobus en Johannes zich gerechtigd tot dezelfde actie als Elia destijds. Maar.. Jezus *'wijst zijn leerlingen streng terecht'*. Hij kiest hier duidelijk voor een andere houding richting de Samaritanen dan Elia.

Dat zien we vaker bij Lucas. Hij benadrukt: **Jezus' weg loopt niet via haat en wraak, maar leidt tot leven, niet tot dood en sluit niemand uit.**

Lucas gebruikt naast die wraakoproep om vuur meer ingrediënten uit de profetenverhalen over Elia en Elisa, zoals volgen, ploegen, omkijken, ..maar laat zien hoe anders Jezus ook daarin staat.

Eerst dat volgen. Elia had destijds de Goddelijke roeping om koningen van Israël en Juda op de rechte weg-des-Heren terug te brengen. De bevolking leed onder hongersnood, vanwege langdurige droogte, Bijbels gesproken te wijten aan Achabs wanbestuur. Elia won de offerwedstrijd met hemels vuur, Baalpriesters waren verpletterend verslagen. . Elia vlucht, bang voor de wraak van Izebel. En totaal opgebrand. *Wat heeft het voor zin om te blijven wijzen op het goede? Het kwaad gaat gewoon door en straks ben ik er zelf ook geweest.* Heeft in onze tijd ons schijnbaar krachteloze roepen om op te komen voor vrede, recht en gerechtigheid, dichtbij, mondiaal wel zin? Kan God anders niet gewoon eventjes ingrijpen met vuur en macht en... Voor je het weet, schiet je zo zelf, net als Elia, net als die leerlingen van Jezus eeuwen later, in een verlangen naar geweld, uit wraak, in een hoop op een machtige hand van boven die met vuur het kwaad moet verdelgen. Waardoor de goeden overblijven. Bij gebrek aan evident goddelijk ingrijpen spelen sommige lieden

hedentendage zelf alvast maar voor God. Maar in het evangelie klinken hier andere woorden.

Geen vernietigend vuur uit de hemel brengt recht en vrede dichterbij, geen quick fix van hogerhand, maar het in vertrouwen volgen van Jezus op zijn weg. Dat vergt een hele lange adem.

Terug naar de moedeloze Elia. God heeft hem opgedragen om toch weer aan de slag te gaan en zijn opvolger te gaan zalven: Elisa. *Na jou komen er ook weer nieuwe mensen die het stokje overnemen en zich inzetten voor mijn zaak.* We lezen dat Elia Elisa aantreft terwijl hij aan het ploegen is, met 12 span ossen. Een rijke familie! Twaalf paar, dat slaat vast op de 12 stammen van Israël: het hele volk van God, Juda én Israël, ongeacht goede of slechte koningen. En kunnen ploegen...dat staat ook voor: harde ondoordringbare grond toch vruchtbaar proberen te maken. Een mooie kwaliteit voor een profeet. Jezus neemt dat ploegen als beeld straks bij Lucas graag over. Dan dat volgen. Elisa's roeping overvalt hem letterlijk. Hij volgt niet onmiddellijk. *Ik wil eerst wel even omkeren en afscheid nemen van mijn ouders, daarna kom ik mee.* Eeuwen later reageert Jezus juist heel scherp en afwijzend op eenzelfde verzoek van iemand die *hij* nodigt hem te volgen. Maar Elia hier vindt het best. *Ga maar even terug hoor, ik dwing je niet.* Elk mens heeft de vrije keuze om te reageren op een appel dat op hem/haar wordt gedaan. Elisa gaat terug, slacht zijn 2 ossen, braadt ze op hun brandende houten juk. Wij zouden zeggen: Elisa verbrandt alle schepen achter zich. Hij zegt zo zijn oude leven vaarwel en gaat er helemaal voor, met zijn kwaliteiten die hij opdeed in dat oude leven! Omkijken om er daarna des te gemotiveerder voor te gaan!

Lucas kiest bij dat volgen een andere invalshoek. Hij benadrukt dat het Jezus gaat om de keuze tussen terugkeren naar het oude (je vader begraven, afscheid nemen van huisgenoten) of vooruitgaan op de weg achter Jezus aan. *"Laat de doden elkaar maar begraven".* Harde woorden, natuurlijk niet als verbod om met respect om te gaan met overledenen, maar om te benadrukken: Jezus en Gods Rijk zijn radicaal gericht op *leven*, niet op dood. Gericht op toekomst, niet op verleden voor zover dat knelt, of vijandschappen van eeuwen her in stand houdt, of je ervan weerhoudt andere wegen te durven zoeken dan je ouders, je familie, je politieke partij, je geloofsgemeenschap.

Een eerdere enthousiasteling was al door Jezus gewaarschuwd: *weet waar je aan begint: Als je mij volgt, kun je je rust wel vergeten, je bent altijd onderweg. Je kunt je namelijk als mijn volgeling niet beroepen op macht of aanzien of bezit.* Wie mee wil lopen op de weg naar het Koninkrijk, moet niet omkijken naar wat achter haar of hem ligt. Niet omdat je van geschiedenis niets zou kunnen leren, maar om je echt te kunnen focussen.

Maar wat betekent dit verhaal van Lucas nou? Misschien dit:

1. *Stop met steeds in wrok terug te kijken op een geschiedenis waarbij je elkaar het licht in de ogen niet gunde en gunt, stop met dat vijanddenken in etnische afbakeningen van zij- Samaritanen en wij-*

joden (of welke huidige indeling je ook volgt). Volg toch alleen Jezus op zijn weg van liefde, verzoening, ruimte, echte vrijheid!

2. **Jezus' weg loopt niet via haat en wraak, maar leidt tot leven, niet tot dood en sluit niemand uit.** Zo'n houding kost moed en vertrouwen. Het biedt geen kant-en-klare uitweg uit de huidige mondiale tegenstellingen en het oorlogsdenken. Maar met dit in ons achterhoofd verplichten we ons wel om achterdochtig en scherp te blijven onder alle vijandsretoriek en vijanddenken van vandaag, ook in onze eigen samenleving.
3. Geloven is voor Lucas niet een kerkelijke leer volgen of een aansprekend idee, maar actief opstaan, een levend mens, Jezus, achterna. Begin gewoon met het goede te doen. Als je persoonlijk gehoor geeft aan Jezus' roep hem te volgen, richt dan je blik vooruit, want anders trek je scheve voren, volg je een zwabberkoers. Bovendien weet je niet welke obstakels er voor je liggen. Concentratie op je eigen weg en persoonlijke roeping betekent: je niet laten afleiden door zaken uit het verleden die je ervan kunnen weerhouden de weg van Gods toekomst te gaan. Het is aan elk van ons te kijken hoe die in ons eigen geval zou kunnen lopen. Alleen met een blik vooruit, richting het Koninkrijk, kunnen we gezamenlijk een stukje verder komen in de goede richting.

Of Mikhail ooit zijn sleutels weer kan gebruiken, of ooit die jonge Oekraïense hier een nieuwe toekomst kan opbouwen, of het ooit vrede zal worden voor alle volken, laten we er mét hen voor blijven bidden en op hopen. En intussen ons aansluiten bij de bonte beweging van allerhande mensen die uit zijn op het goede. Als mensen die een akker ploegen, maar misschien zelf niet zullen oogsten, zonder beroep op enige macht, in de wetenschap dat er alle eeuwen door anderen ons voorgingen. In het vertrouwen dat als wij ermee moeten stoppen, er ook na ons wel weer nieuwe mensen zullen opstaan. Samen op weg naar Gods rijk. Zonder spierballentaal, zonder roep om wraak of vuur uit de hemel..

Jezus' weg loopt niet via haat en wraak, maar leidt tot leven, niet tot dood en sluit niemand uit.

Laten we samen zingen

Dat wij onszelf gewonnen geven aan het bevrijdende bestaan, aan wat ons uitdaagt om te leven. Dat wij de stille roep verstaan. Amen